

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karonen, Petri

Title: Katsaus Suomen Historiallisen Seuran talouteen ja tutkijoiden tukemiseen apurahoin

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Karonen, P. (2019). Katsaus Suomen Historiallisen Seuran talouteen ja tutkijoiden tukemiseen apurahoin. In P. Karonen (Ed.), *Tiede ja yhteiskunta : Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle* (pp. 314-318). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 1449.

Tietoisku: Katsaus Suomen Historiallisen Seuran talouteen ja tutkijoiden tukemiseen apurahoin (Petri Karonen)

Seuran ensimmäinen ”tilinpäätös” laadittiin sääntöjen mukaisesti marraskuussa 1875, jolloin tulot koostuivat yksinomaan viiden jäsenen henkilökohtaisista lahjoituksista. Eniten omista varoistaan Seuralle antoi F. J. Rabbe, 100 markkaa, mikä vastasi lähes tarkalleen vuoden menoja. Tilanne helpottui kuitenkin heti ensimmäisen vuosikokouksen jälkeen, kun Seuran jäsen, Turun ja Porin läänin kuvernööri C. M. Creutz, lahjoitti Suomen historian tutkimukseen anonyymisti 2 000 markkaa (noin 8 200 euroa vuoden 2016 rahassa), mikä vastasi aikanaan yliopiston opettajan vuosipalkkaa. Tästä alkoi vuosikymmeniä jatkunut käytäntö, jossa lahjoituksilla oli iso rooli Seuran talouden perustana. Kamarineuvos Rabbe lahjoitti vuonna 1878 Seuralle 10 000 markkaa ja jo 1880-luvun Seura sai varat käyttöönsä ilman käyttörajoituksia.¹

Oheinen taulukko osoittaa Seuran oman pääoman muutokset vuodesta 1875 vuoteen 2016. Tietojen vertailu toisiinsa on erilaisten kirjausperusteiden ja eri aikakausien erityispiirteiden vuoksi vaikeaa, mutta yleiskuvan tilanteesta niidenkin avulla saa.

Taulukko 12. Suomen Historiallisen Seuran oma pääoma vuosina 1875–2016 tilinpäätösten mukaan vuoden 2016 rahassa. Lähteet: SHS ptk 1875–2016 liitteinen; KA SHS, SHS 1999, kansio 25, 27.²

Vuosi	Oma pääoma tilinpäätöksen tekohetkellä (markkaa/euroa)	Vuoden 2016 rahana (euroa)
1875	84	345
1885	13 038	66 812
1895	23 474	123 579
1905	38 192	177 138
1913	51 099	199 194
1920	610 596	254 008
1930	1 436 937	496 031
1938	2 054 056	746 649

¹ SHS ptk 9.11.1875, 93; SHS ptk 17.12.1875; 14.11.1877; 9.11.1878; 17.9.1879; 8.4.1893; 9.11.1893; Tuominen 1975, 20–21, 76.

² Kaikki rahanarvonmuutokset on tehty Tilastokeskuksen julkaiseman rahanarvonkertoimen avulla (http://www.stat.fi/til/khi/2016/khi_2016_2017-01-13_tau_001.html).

1950	3 065 675	120 788
1960	8 038 492	187 297
1964 ³	81 876	155 065
1970	**	**
1980	80 647	39 864
1990	1 962 119	505 638
2000	1 944 158	416 827
2010	214 077	233 836
2016	199 586	199 586

Seuran varallisuuden kasvu oli nopeaa 1800-luvun lopulta ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Tuolloin rahanarvo pysytteli kultakantaan siirtymisen ansiosta vakaana ja talletusten korot sekä osingot olivat korkealla. Sisällissodan jälkeen aina vuoteen 1938 kehitys oli rahanarvon jyrkistä vaihteluista huolimatta edelleen myönteistä. Toisen maailmansodan alla Seuran omaisuus oli vuoden 2016 rahassa mitaten saavuttanut tähänastisen lakipisteensä. Toista maailmansotaa seuranneet ajat eivät ole olleet yhtä auvoisia, ja pohjakosketus oman pääoman määrässä saavutettiin vuoden 1980 paikkeilla. Tuota jaksoa seuranneena vuosikymmenenä omaisuuden arvon nousu – koko Suomen talouselämän tapaan – oli merkittävä, sillä Seuralla oli vanhastaan arvopapereita ja osakkeita, joiden arvo nousi merkittävästi. Sittenkin koko 2000-luku on kulkenut taloudellisesti mollivoittoisesti, sillä oman pääoman reaaliarvo on pudonnut alle puoleen 15 vuodessa.

Lahjoitusten, määräaikaisten valtiollisten avustusten sekä usein tiukasti tiettyihin tarkoituksiin korvamerkittyjen resurssien turvin Seuran talous kasvoi ainakin näennäisesti, mutta moniin erityisrahastoihin talletettuja varoja oli vaikea käyttää yleiseen toiminnan kehittämiseen.⁴ Seuran johtohenkilöt valittivat vuosikymmenestä toiseen valtiollisen toiminta-avustuksen niukkuutta. Pitkään varoja saatiinkin lähinnä valtiopäivien hallinnoiman metsäteollisuuspatruuna E. J. Längmanin testamenttirahaston kautta, jonka määräaikainen ja aina erikseen haettava tuki kohdistui ennen muuta julkaisutoiminnan edistämiseen.⁵ Seuralle myönnettiin ensimmäisen kerran varsinaista valtionapua 1914 ja säännöllisesti ja jatkuvasti vuodesta 1917 alkaen.⁶ Teräväkynäinen uudistaja, U. L. Lehtonen, kiinnitti vuoden 1916 vuosikokouksessa huomiota Seuran taloudellisten resurssien rajallisuuteen. Lehtonen

³ Vuoden 1964 jälkeen tilinpäätöstietoja on saatavilla vuodesta 1980.

⁴ Tarkemmin, ks. Tuominen 1975, 77–82.

⁵ Kuten Jouni Yrjänä toteaa (2009, 327), sai Seura valtiopäivien hallinnoimasta rahastosta varoja jo ensimmäisellä jakokerralla eli vuodesta 1882 alkaen. Myös SHS ptk 11.4.1882; 1.12.1882; 18.1.1883; 9.11.1885; 9.11.1897; 9.11.1905.

⁶ Tuominen 1975, 82–83. Teemasta myös esimerkiksi Petri Karosen ja Seppo Hentilän luku tässä teoksessa.

nimettiin puheenjohtajaksi Seuran taloudellisen tilanteen parantamista pohtineeseen toimikuntaan, jonka ehdotuksen perusteella Seura aloitti menestykseksi osoittautuneen varainhankintakampanjan. Jo seuraavassa vuosikokouksessa sihteerinä toimineella Lehtosella oli aihetta iloon: lahjoituksia oli saatu ”tähän hetkeen asti [– –] kokonaista 315”. Yhteisarvoltaan summa kohosi noin 410 000 markkaan eli vuoden 2016 rahassa yli puoleen miljoonaan euroon.⁷ Lahjoituksia saatiin eniten Viipurista (N= 66), Helsingistä (N= 60), Turusta (N=26), Tampereelta (N=18), Porvoosta (N=18) ja Oulusta (N=18). Yhteensä lahjoittajia ilmaantui 25 paikkakunnalta. Keskimääräinen lahjoitussumma oli noin 1 300 markkaa, mutta yksittäiset lahjoitukset vaihtelivat parista kymmistä suuryritysten lahjoittamiin kymmeneen tuhansiin.⁸ Samanaikainen voimakas inflaatio söi kuitenkin nopeasti valtaosan lahjoitusten reaaliarvosta: vuoden 1917 lopun yli puolen miljoonan lahjoitusten arvo romahti seuraavan vuoden loppuun mennessä alle kolmasosaan (noin 150 000 euroa), eikä tilanne juuri tästä enää korjaantunut.

Vuosi 1917 oli keräyksen huippuvuosi, sillä 1918 lahjoituksia saatiin enää kymmenesosa edellisestä vuodesta. Myöhemmin Seura on saanut lähinnä joitakin testamenttilahjoituksia, joista on usein muodostettu niin sanottuja erikoisrahastoja. Vuonna 1920 Seuralla oli yhteensä 12 rahastoa: Seth Sohlbergin, Jully Ramsayn (2), K. R. Melanderin, N. Tirkkosen, A. K. Attilan, Santaholman ja Fredrik Lehtisen rahasto sekä Emil Aaltosen, R. von Frenckellin, K. A. Rönholmin ja Hannes Ignatiuksen lahjoitukset. Oma lukunsa olivat Senaatin historia-hankkeen jäljelle jääneet varat sekä Asiakirjain julkaisemisrahasto.⁹ Vuonna 1938 erikoisrahastojen määrä oli kasvanut 20:een eli käytännössä suurimpaan laajuuteensa kautta aikain. Tuolloin suurimmat niistä olivat Maria Lallukan, Seth Sohlbergin ja J. R. Danielson-Kalmarin rahastot. Niiden ja edellä jo mainittujen rahastojen lisäksi Seura hoiti Historiapäivien rahastoa, Längmanin eli Maakirjan painatusrahastoa, Asiakirjain julkaisurahastoa sekä Historiallista keräysrahastoa. Sittemmin rahastojen määrä pysyi suunnilleen samana 1990-luvulle saakka, jolloin erikoisrahastot lopulta yhdistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Seuralla ei ollut varsinaista sijoitussuunnitelmaa, joten vähitellen monet rahastot menettivät arvonsa ja merkityksensä inflaation vuoksi.¹⁰

Vuoden 1917 varainkeruun onnistuminen rohkaisi aloittamaan apurahojen jakamisen tutkijoille. Apurahoja myönnettiin puolen vuosisadan ajan (1918–1968) pääasiassa nuorille tutkijoille.¹¹ Apurahojen yhteismäärä nousi vuoden 2016 rahassa noin 320 000 euroon keskimääräisen apurahan ollessa noin 2 000 euroa. Apurahan sai 122 henkilöä (joista vain 11 oli naisia), ja heille myönnettiin yhteensä 160 tutkija-apuraha. Apurahat oli tarkoitettu tukemaan ennen muuta väitöskirjatöitä. Ainakin osa tavoitteista täyttyi, sillä tuetuista lähes sata väitteli aikanaan tohtoriksi, muutama historian sijaan kirjallisuuden, kansatieteen tai taidehistorian oppiaineissa. Apurahoitetut poimittiin ilmeisen huolellisesti, ja päälinja oli, että Seuran tukema nuori tutkija menestyi työelämässään. Rahoitetuista ainakin 35 päätyi

⁷ SHS ptk 9.11.1916; 9.11.1917.

⁸ SHS ptk 1917.

⁹ SHS ptk 9.11.1920.

¹⁰ SHS ptk 9.11.1938.

¹¹ SHS ptk 26.11.1917. Seura myönsi apurahoja myös suullisen muistitiedon ja kirjallisten lähteiden keruuseen 1920-luvulta alkaen. Näitä apurahoja ei kuitenkaan tässä yhteydessä käsitellä, niistä, ks. Tuominen 1975, 59–60, 62 sekä Pirkko Leino-Kaukiaisen osuus tässä teoksessa.

professoriksi. Väittelemättömistä puolestaan monet tekivät uran valtionhallinnon, Yleisradion tai Valtionarkiston (Kansallisarkiston) viroissa ja tehtävissä. Suoraa yhteyttä Seuran tuen ja henkilön myöhemmän työuran välillä ei kuitenkaan voi osoittaa.¹²

¹² Vain kuutena vuonna apurahoja ei myönnetty taloudellisen tilanteen tai sota-ajan olosuhteiden vuoksi. Tietoja apurahanhakijoista on systemaattisesti säilynyt yhteensä kuudelta vuodelta 1960-luvulta. Noina vuosina hakijoita oli 64, joista seitsemän oli naisia. Apurahan sai kaksi naista ja 29 miestä. KA SHS: Lisät, kansio 9. SHS ptk 1918–1965; SHS:n HAikin painetut toimintakertomukset 1966–1968; Tuominen 1975, 61. Arkistolaitoksen ja tohtorikoulutuksen suhteesta erityisesti: Orrman 2005, 57–72.